

UDC | УДК: 343.125.2

Анотація: У статті визначається правовий статус процесуального затримання і його види і строки, розкриваються підстави і процедура затримання уповноваженими посадовими особами, дається детальна характеристика підстав та порядку затримання сторонніми особами, описується зміст затримання та його правові наслідки.

Ключові слова: статус затримання особи; ситуації затримання особи; підстави затримання особи; суб'єкти затримання особи

LEGAL ISSUES OF DETENTION IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS

GONCHARENKO V.,

Dr. of Law, Professor, Academy of Advocacy of Ukraine

Abstract

The purpose of this study is to attempt, considering international standards, to determine the need for the introduction of temporary detention to legislation as a preventive measure, to show the process of its implementation in a variety of procedural situations, to emphasize the effectiveness of judicial control of legality in determining the adequacy of the grounds and procedural correctness of this procedural measure.

Approach. The Constitution of Ukraine strongly warns against violation of the right of every human being for liberty and security of person and provides that no one shall be arrested or held in custody other than pursuant to a substantiated court decision and only on the grounds and in the manner prescribed by law (Article 29). However, the Constitution rightly establishes the possibility to apply for custody as a temporary preventive measure in cases of urgent necessity to prevent a crime or stop it by the bodies authorized by law. Therefore, it is clear that provided by the Constitution restrictions on the fundamental right to liberty and security of the person must be clearly substantiated in the legislation as well as exact procedures should be set for this action.

One such limitation law allows for detention in criminal proceedings as a temporary preventive measure that may be used by decision of investigating judge, or court, or without an authorized officer, and in some cases, by anyone who is not an authorized official. According to our criminal procedural law five types of detention are set: a) detention of the suspect, accused, witness by the investigating judge's decision or the court in order to drive

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В. Г. ГОНЧАРЕНКО

*доктор юридичних наук, професор
Академія адвокатури України*

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Конституція України в ст. 29 проголошує, що «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність» (ч. 1) та «ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» (ч. 2).

Водночас, і це цілком зрозуміло, в ч. 3 цієї статті наголошується, що «у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосовувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід...»

Природно, що передбачене Конституцією виключення (нагальна необхідність) з фундаментального права на свободу, на недоторканність особи повинно бути найретельнішим чином обґрунтовано в законодавстві, виписана чітка процедура виконання, встановлена сувора відповідальність за порушення у його здійсненні.

Тому підлягають детальному розгляду принципи питання правового статусу процесуального затримання, підстави його здійснення і процедури затримання уповноваженими офіційними та сторонніми особами, перебіг та правові наслідки кожного з видів затримання і можливості оскарження застосування цього запобіжного заходу [6, 214–226].

Затримання в кримінальному процесі є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується у особливих випадках і за визначеною КПК України процедурою (див. ч. 2 ст. 176 КПК). Затримання може здійснюватись щодо підозрюваного або обвинуваченого за ухвалою слідчого судді чи суду уповноваженою службовою особою, а також у точно встановлених випадках кожним, хто не є уповноваженою службовою особою [2, 402].

participation in the conduct of the proceedings during the preliminary investigation or proceedings, if their participation is mandatory and they did not come for call of the investigator or the court without good reason; b) detention of the suspect, accused by the decision of the investigating judge, the court, if to one of them the preventive measure not related to detention should be applied; c) the lawful detention ("each – every") in precisely specified circumstances without approval of investigating judge or the court; d) detention without approval of investigating judge or the court in precisely specified circumstances by an authorized official; e) the detention of deputies, judges and other persons specified by Art. 480 Criminal Procedure Code of Ukraine.

Findings. The temporary detention as a preventive measure should be carried out in terms of human rights under intense judicial supervision to perform the function of criminal proceedings: to ensure timely and complete collection of evidence-based information to prevent the avoidance of criminal liability by persons who have committed criminal offenses.

Keywords: status of detention; detention situation; the grounds of detention; detention subjects

ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ЗАДЕРЖАНИЯ ЛИЦА В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

ГОНЧАРЕНКО В.Г.

*доктор юридических наук, профессор
Академия адвокатуры Украины*

Аннотация: В статье определяется правовой статус процессуального задержания и его виды и сроки, раскрываются основания и процедура задержания уполномоченными должностными лицами, дается детальная характеристика оснований и порядка задержания посторонними лицами, описывается содержание задержания и его правовые последствия.

Ключевые слова: статус задержания лица; ситуации задержания лица; основания задержания лица; субъекты задержания лица

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Кримінальне процесуальне затримання є різновидом саме запобіжного заходу, а не слідчою дією, з приводу чого окремі вчені до цього часу ведуть дискусію, бо вичерпний зміст затримання полягає в запобіганні ухилення підозрюваного, обвинуваченого від слідства і суду, припиненні його злочинної діяльності, запобіганні фальсифікації ним доказів [3, 167]. Разом з тим треба підкреслити, що затримання не може бути віднесено до категорії слідчих дій, оскільки здійснюється, за виключенням його застосування з метою забезпечення приводу, до внесення відомостей про правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а слідчі дії можуть проводитись лише після цього (можливість проведення у невідкладних випадках слідчого огляду до внесення відомостей до Єдиного реєстру як екстраординарна дія не спростовує висловлене твердження).

Згідно з нашим кримінальним процесуальним законодавством затримання як тимчасова ізоляція підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення може бути п'яти видів, кожний з яких, маючи однаковий процесуальний статус, відрізняється окремою метою та особливостями процедурного характеру [1, 227–229]:

а) затримання підозрюваного, обвинуваченого, свідка за ухвалою слідчого судді або суду з метою забезпечення приводу для участі у проведенні процесуальних дій під час досудового розслідування або судового розгляду, якщо їх участь у проведенні цих дій є обов'язковою і вони не з'явилися без поважних причин на виклик слідчого або суду (ст.ст. 139, 140 та 187–191 КПК України);

б) затримання підозрюваного, обвинуваченого за ухвалою слідчого судді, суду, якщо до одного з них має бути застосований запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою (ст.ст. 187, 204 КПК України);

в) законне затримання (кожним кожного) в точно встановлених законом випадках без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207 КПК України);

г) затримання без ухвали слідчого судді, суду уповноваженою службовою особою в точно встановлених законом випадках (ст. 208 КПК України);

д) затримання народних депутатів, суддів та інших осіб, визначених ст. 480 КПК України.

У всіх випадках затримання особа за чітко виписаною а законі процедурою супроводжується та поміщується до спеціальної установи, ізолятора тимчасового тримання або на гауптвахту (для військовослужбовців).

У Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, прийнятому в

1988 р., встановлюється, що арешт, затримання чи ув'язнення здійснюються тільки у суворій відповідності з положеннями закону та компетентними особами чи особами, які уповноважені законом для цієї мети. В цьому ж міжнародному акті також міститься вимога відносно необхідності занесення до протоколу всіх відомостей щодо причин затримання, його часу, відповідних посадових осіб правоохоронних органів, які здійснювали затримання, а також точних даних щодо місця затримання.

Слід також звернути увагу в цьому сенсі на окремі міжнародні правові акти, до яких належать:

- Загальна декларація прав людини і громадянина (1948 р.);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.);
- Конвенція ООН проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки та покарання (1984 р.);
- Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.);
- Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи (65) 11 від 9 квітня 1965 р. «Взяття під варту»;
- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи R (80) 11 від 27 червня 1980 р. «Про взяття під варту до суду»;
- Паризька Хартія нової Європи (1990 р.) [5, 6].

Названі міжнародно-правові документи мають безсумнівний статус національного законодавства і в аспекті нашого дослідження повною мірою використані в кримінальному процесуальному законодавстві України (КПК України 2012 р.). Розглядаючи питання процесуального затримання, необхідно уважно вивчити такі статті КПК України та коментар до них у відповідних літературних джерелах: ст. 140 «Привід», ст. 141 «Клопотання про здійснення приводу», ст. 142 «Розгляд клопотання про здійснення приводу», ст. 143 «Виконання ухвали про здійснення приводу», ст. 177 «Мета і підстави застосування запобіжних заходів», ст. 178 «Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу», ст. 187 «Забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про засто-

сування запобіжного заходу», ст. 188 «Клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу», ст. 189 «Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу», ст. 190 «Ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу», ст. 191 «Дії уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання», ст. 192 «Подання клопотання про застосування запобіжного заходу після затримання особи без ухвали про дозвіл на затримання», ст. 204 «Заборона затримання без дозволу слідчого судді, суду», ст. 207 «Законне затримання», ст. 208 «Затримання уповноваженою службовою особою», ст. 209 «Момент затримання», ст. 210 «Доставлення до органу досудового розслідування», ст. 211 «Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду», ст. 212 «Особа, відповідальна за перебування затриманих», ст. 213 «Повідомлення інших осіб про затримання», ст. 480 «Особа, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження», ст. 482 «Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу», ст. 483 «Інформування державних та інших органів чи службових осіб».

Затримання з метою приводу здійснюється виключно на підставі ухвали слідчого судді або суду.

Як видно з наведеної нами вище ситуативної класифікації випадків процесуального затримання, ця дія має два принципово різні варіанти з огляду на мету і наслідки виконання. Тут Л.М. Лобойко припускається неточності, стверджуючи, що «затримання з метою приводу може бути *тільки* (підкреслення наше. – В.Г.) для забезпечення участі підозрюваного або обвинуваченого в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» [3, 227].

Вважаючи такий варіант приводу необхідним і в правовому сенсі виправданим, ми не можемо забувати про варіант законного затримання для приводу підозрюваного або свідка під час досудового розслідування та обвинуваченого або свідка в ході судового розгляду кримінального провадження з метою забезпечення участі названих осіб у проведенні процесуальних дій, якщо їхня участь у цих діях є обов'язковою, а вони від такої участі ухиляються (ст.ст. 139–143 КПК України) [2, 345–350].

Правда, в юридичному супроводі поняття «привід» не вживається ключове слово «затримання», а в ст. 140 КПК України привід визначається як примусове супроводження особи (свідка, підозрюваного або обвинуваченого), до якої воно застосовується, як результат нез'явлення останньої без поважних причин до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час [2, 346]. Безумовно, що ця акція обов'язково забезпечується затриманням особи, що підлягає приводу, бо без її затримання не може бути здійсненим і її привід.

Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду застосовується щодо підозрюваних у вчиненні злочинів, за які законом передбачається позбавлення волі, якщо (1) цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо (2) безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, вказує без вагань, що саме ця особа вчинила злочин; якщо (3) безпосередньо після вчинення злочину сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказує, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ч. 1 ст. 208 КПК України).

Крім того, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який

передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян у двох випадках: а) якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу; б) якщо він не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (ч. 2 ст. 208 КПК України) [1, 228–229; 2, 454–457].

Нарешті, закон передбачає можливість затримання без ухвали слідчого судді, суду кожною особою (не уповноваженою службовою) кожного (крім осіб, передбачених ст. 480 КПК України) в особливих випадках, якими є: (а) вчинення ним або замаху на вчинення кримінального правопорушення або (б) безпосередньо після вчинення цим «кожним» кримінального правопорушення, або (в) під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 207 КПК України).

Треба мати на увазі, що особа, яка здійснила затримання, зобов'язана неодмінно доставити затриманого до уповноваженої службової особи та передати їй вилучене майно або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення [1, 228; 2, 454].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальне процесуальне право України : навчальний посібник / за редакцією професорів В. Г. Гончаренка та В. А. Колесника. – К. : Юстиніан, 2014. – 573 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, А. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
4. Рогатюк І. Виконання ухвали про здійснення як передумова оперативного розгляду кримінальних проваджень / І. Рогатюк // Вісник прокуратури. – 2013. – № 2. – С. 38–42.
5. Фулей Т. І. Затримання та взяття під варту: Особливості застосування : навчальний посіб. / Т. І. Фулей, М. В. Сіроткіна. – К. : АДЕФ-Україна, 2011. – 160 с.
6. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук. – К. : Референт, 2010. – 848 с.